

Artistiek verslag Stichting Willibrordusorgel, Haarlem, 2024

Inleiding

In het jaar na de viering van het eeuwfeest van het Willibrordusorgel en het halve eeuwfeest van de concerten deden we het in 2024 iets rustiger aan, maar gelukkig niet te veel. Er vonden nog altijd 22 concerten plaats waaronder enkele bijzondere. Ook het afgelopen seizoen heeft onze Stichting daarmee een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de muziek- en orgelcultuur in ons land en in Haarlem in het bijzonder. Dit is mede te danken aan de grote gevarieerdheid van de programma's en de bijzondere programmering. Daarbij werd in hoge mate rekening gehouden met het laatromantische, symfonisch georiënteerde karakter van het van rijkswege beschermde, monumentale Willibrordusorgel, dat in Nederland een unieke plaats inneemt, niet alleen vanwege zijn omvang, maar ook vanwege zijn speciale klankkarakter. Met de concerten van 2024 is de serie weer teruggekeerd naar de zaterdagmiddag, dankzij goed overleg met de Stichting Kathedrale Basiliek Sint-Bavo. De wekelijkse serie heeft in 2024 plaatsgevonden vanaf de eerste zaterdag in mei tot en met 28 september, de laatste zaterdag in september.

Met zijn 79 reële registers (- in tegenstelling tot bij de meeste andere orgels uit deze periode, met name de grotere, zijn er geen transmissies -) is het Willibrordusorgel 't grootste historische kerkorgel (en op een na grootste orgel) van ons land en een internationaal bekend en gewaardeerd, zeldzaam en karakteristiek voorbeeld van monumentale orgelbouw uit de periode van het Interbellum van de 20ste eeuw.

De serie orgelconcerten 2024

Inleiding

In 2024 vond de wekelijkse serie orgelconcerten voor de 51ste maal plaats.

Thematiek

Al spoedig na de aanvang van de Zaterdagmiddagconcerten kregen de jaarlijkse series bepaalde thema's toebedeeld. Daardoor kwam veel hedendaags en minder bekend ouder repertoire aan bod. Het bleek een beproefde formule om steeds afwisselende programma's ten gehore te kunnen brengen. Voor de 51ste serie zijn we daarvan afgeweken. De solisten waren geheel vrij in hun repertoirekeuze en dat leverde een verrassende afwisseling op. Het motto werd nu:
- de keuze van onze solisten.

De concerten

Het openingsconcert van de 51ste serie, op 4 mei, werd gegeven door titulair-organist Ton van Eck m.m.v. leden van het Bavokoor o.l.v. Rick Muselaers. Het programma stond in het teken van de dodenherdenking. De organist opende het concert met de *Trois Danses* van de in de Tweede Wereldoorlog gesneuvelde Jehan Alain en gaf samen met het koor een uitvoering van het ontroerende Requiem van Gabriel Fauré. Een week later speelde Jan Willemse, organist van de St.-Jansbasiliek in Oosterhout, samen met sopraan Ilse van Wuijckhuijse presenteerden ze een afwisselend en fraai programma met werken van onder meer Franck, Dupré, Vierne en Andriessen. Op 18 mei speelde Anton Doornhein uit Rotterdam boeiend en virtuoos repertoire met werken van Vierne, Dupré, Tournemire en Mulet.

Op de laatste zaterdag van mei trad de Utrechtse organist Paul van der Woude trad op. Hij speelde werken uit de Duitse romantiek (Mendelssohn en Schumann) en het Trittico Agostiniano van de Nederlandse componist Matthieu Dijker dat niet eerder in de kathedraal had geklonken. Hij opende het concert met het Pange Lingua van Nicolas de Grigny dat wonderwel goed tot zijn recht kwam op het Willibrordusorgel dankzij de vele tertsregisters en de Franse tongwerken.

Het eerste concert in juni werd georganiseerd in samenwerking met de Frank Martin Stichting. Het Willibrordusorgel werd bespeeld door Ton van Eck en aan dit concert verleenden fluitiste Froukje Wiebenga en de zangeressen Bobbie Blommesteijn en Michelle Mallinger hun medewerking. Op het programma stonden werken van Frank Martin (*Sonata da Chiesa, Trois Chants de Noël*), Jehan Alain (*Messe modale, Trois Mouvements pour flûte et orgue*) en Gabriel Fauré (*Pavane* in een bewerking voor 2 zangstemmen fluit en orgel).

Op 8 juni trad Jeroen Pijpers voor het eerst op in de kathedraal. Hij had een boeiend programma voorbereid. Dit keer werd het concert geopend met het Pange Lingua van De Grigny. Verder klonken er een uitgeschreven improvisatie van Pierre Cochereau en de Triptique van Daniel Roth. Hij besloot zijn concert met het *Grand Choeur dialogué* van Eugène Gigout.

Erik Jan Eradus, die op 15 juni speelde, opende zijn concert met het *Livre d'orgue* van Pierre Dumage dat 200 jaar tevoren was verschenen; daarnaast vertolkte hij delen uit de 3de symfonie van Widor en *Transsubstantiation* van Dynam-Victor Fumet. Hij besloot zijn concert met het *Te Deum* van Jeanne Demessieux.

Bij het volgende concert, op zondag 23 juni was de rol van het orgel in tijdsduur misschien ondergeschikt, maar muzikaal niet minder belangrijk. Het programma was geheel gewijd aan Frank Martin. Het koor Mnemosyne onder leiding van Wolfgang Lange gaf een uitvoering van diens *Messe à double chœur* en Ton van Eck speelde zijn *Passacaille pour orgue* en het *Agnus Dei* een orgeltranscriptie van de componist van het Agnus Dei uit bovengenoemde Mis.

Matteo Imbruno, organist van de Oude Kerk in Amsterdam, opende zijn concert met de *Fanfare for the common man* van Aaron Copland. Ook gaf hij een knappe vertolking van *Litanie* van Jan Welmers en de *Variations sérieuses* van Felix Mendelssohn. Hij besloot zijn concert met de *Suite gothique* van Léon Boëllmann. Op 6 juli was Tobias Horn uit Stuttgart te gast. De hoofdschotel van zijn programma vormde de *Fantasie und Fuge über Ad nos ad salutarem undam* van Liszt. Die werd voorafgegaan door twee andere fantasieën, van Franck (en la) en de derde Fantasie van Saint-Saëns (en ré-bémol).

Afgelopen zomer waren er twee concerten in samenwerking met het Internationaal Orgelfestival. Het eerste, op 14 juli, werd gegeven door Hansjörg Albrecht die op indrukwekkende wijze een bewerking voor orgel van de 7de symfonie van Anton Bruckner ten gehore bracht, het tweede, dat als slotconcert van het Internationaal Orgelfestival diende, door Shin-Young Lee, op 27 juli. Zij leverde met de Sonate van Julius Reubke en de vijfde symfonie van Charls-Marie Widor technisch en interpretatief een bijzondere prestatie.

Het concert tussen deze twee uitvoeringen in, op 20 juli, werd gegeven door Thomas Schmitz, organist van de St.-Paulusdom in Münster. Centraal in zijn programma stond een aantal van Brahms' koraalvoorspelen uit opus 122. Die werden omkaderd door Bachs Passacaglia en Fuga en de haast even monumentale Passacaglia und Fuge über B-A-C-H op. 150 van Karg Elert. Alles werd zeer verzorgd uitgevoerd waarbij we de solist een kleine concentratiestoornis bij de aanvang van Bachs Passacaglia van harte vergeven.

Leendert Verduijn, winnaar van de 2de prijs op het Internationaal César Franck Concours 2022 opende de concerten in augustus op 4 augustus. Hij bracht o.m. de Suite van Duruflé ten gehore, Francks Tweede Koraal en Évocation IV van Thierry Escaich.

10 augustus was het de beurt aan Balthasar Baumgartner, de organist van de St.-Petrusdom in Osnabrück. Naast een Preludium en Fuga van Franz Schmidt stonden delen uit de 2de symfonie van Vierne (Scherzo & Cantabile) en een integrale uitvoering van de 6de Sonate op. 110 van Camillo Schumann (let op, geen familie van Robert Schumann) op het programma. Vooral dat laatste, bij ons onbekende werk maakte diepe indruk niet alleen de compositie maar ook de interpretatie.

Marcus Bergink, vaste bespeler van het Gradussen-orgel in de St.-Martinuskerk te Arnhem had voor 17 augustus een programma samengesteld met Preludes en Fuga's. Daaronder waren bekendere stukken (zoals van Saint-Saëns (op. 99 nr. 2), Dupré (op. 7 nr. 2) en Duruflé (sur le nom d'Alain)), maar ook de veel minder bekende Prélude nr. 1 van Elsa Barraine.

Una Cintina, organiste van de O.L Vrouwekerk aan de Keizersgracht in Amsterdam, bracht een week later een programma mee met boeiende muziek van componisten uit haar geboorteland Letland en zo klonk er muziek van Pēteris Vasks, Maija Einfelde en Aivars Kalējs, namen die bij ons nog wel bekend zijn, maar ook van Imants Zemzaris, die bij ons volledig onbekend is.

Het laatste concert van augustus, dat op de laatste dag van die maand plaatsvond, werd gegeven door Quentin Guérillot, organist van het Cavaillé-Coll – orgel in de basiliek in Saint-Denis. Na twee preludes van de Italiaan Respighi volgde de Chorfantasie *Wie schön leuchtet den Morgenstern* van Max Reger, de eerste twee delen uit de 2de Sonate van Paul Hindemith en tot slot een gereconstrueerde improvisatie van zijn voorganger Pierre Pincemaille.

De maand september werd geopend door Elena Roce die als organiste en zangeres voor de kerkmuziek in de omgeving van Haarlem werkzaam is, en uit Kroatië afkomstig is. Zij bracht een zeer bijzonder programma ten gehore met zowel oude als 20ste-eeuwse Kroatische componisten van wie ik de namen hier noteer: Franjo Dugan (1874 – 1948), Andrija Motovunjanin / Andrea Antico da Montona (ca. 1480 - na 1538), Albe Vidaković (1914 – 1964), Anđelko Klobučar (1931 – 2016), Franjo Lučić (1889 – 1972), Branko Okmaca (1963 -). Het was een programma waarin veel te ontdekken viel dat met overtuiging werd gespeeld. De soliste had bovendien veel werk gemaakt van haar toelichting zodat het publiek ook goed werd geïnformeerd.

Het was al lang geleden dat de Tilburgse organist Rob Nederlof in Haarlem had gespeeld. Hij had een programma samengesteld met werken die componisten aan elkaar hadden opgedragen, en zo klonk op de middag van 14 september muziek van de Fransen Pierné, Guilmant, Salomé, Dubois, Samuel Rousseau, de Belg Callaerts en de Nederlander C.F. Hendriks die zich zeer goed staande hield in dit gezelschap met zijn (in Frankrijk uitgegeven) *Prélude et Fugue* en een wervelende *Toccata*.

Voor het concert van 21 september moest de aangekondigde Stephan van de Wijgert zich wegens ziekte laten vervangen. Dat gebeurde door Geerten Liefing, organist van de St.-Bonaventurakerk te Woerden die dat met verve deed. Hij bracht de Suite van Duturflé mee en daarnaast een eigen werk (*La lune bleue*), een improvisatie mocht niet ontbreken en als opening de *Pièce héroïque* van César Franck. We zijn hem niet alleen dankbaar dat hij wilde invallen maar vooral voor zo'n copieus programma!

Een bijzonder slotconcert

Het slotconcert werd traditiegetrouw gegeven door de titulair-organist, Ton van Eck. Hij bracht de wereldpremière van *La Cinquantenaire*, de compositie die Rob Goorhuis had aangeboden aan de Stichting Willibrordusorgel ter gelegenheid van de 50ste serie concerten waarvan zijn oud-leraar Bernard Bartelink de initiatiefnemer was en aan wiens nagedachtenis het stuk was opgedragen. Ook klonk tijdens dit concert de eerste uitvoering in de serie zaterdagmiddagconcerten van de *Kleine Toccata* van Jan Mul, waarbij 'klein' niet opgevat mag worden als een soort synoniem van gemakkelijk. Deze twee Nederlandse orgelwerken werden omgeven door drie bewerkingen van composities van Johann Seb. Bach waaronder zijn monumentale Chaconne, oorspronkelijk voor viool, in een bewerking voor orgel door Wilhelm Middelschulte.

Niet voor niets schreef Reger ooit: *Bach ist Anfang und Ende aller Musik* en dat werd wat het programma van dit concert betreft, bewaarheid. Na afloop van dit concert vond de uitreiking van de eerste exemplaren plaats van het boek: *Het Willibrordusorgel: van verguisd instrument tot rijksmonument*.

Terugblik

Het blijkt in elk geval gunstig voor de concerten dat ze weer op de zaterdagmiddag plaatsvinden. De Projectgroep kan terugzien op een, in artistiek opzicht, geslaagde 51ste reeks concerten die enkel tot stand kon komen dankzij de extra inspanning die de vrijwilligers hebben geleverd. De Projectgroep blijft zich er zich rekenschap van geven dat de jaarlijks te leveren inspanning om publiek te blijven trekken en boeien, onverminderd zal moeten blijven. Dankzij de afwisselende en bijzondere programmakeuze en het hoge artistieke niveau is de Projectgroep daar tot op heden in geslaagd. Er worden weliswaar geen grote drommen publiek getrokken, maar de trouwe bezoekers blijven naar de concerten komen en door de diversiteit van de programma's verschijnen ook steeds weer andere en nieuwe toehoorders.

Evenals in voorafgaande jaren waren de concerten gratis toegankelijk. Hiertoe is destijds noodgedwongen besloten, omdat ook de gemeentelijke orgelconcerten in de oude Bavo in Haarlem vrij (of tegenwoordig voor een geringe bijdrage van € 2,50 voor het programma) toegankelijk zijn. De concerten werden financieel mede mogelijk gemaakt door ...

- enkele ruimhartige anonieme gevers
- de gulle gaven van vele bezoekers

en de donateurs van de Stichting Willibrordusorgel.

Boek over het Willibrordusorgel

Van het door Ton van Eck geschreven boek: *Het Willibrordusorgel: van verguisd instrument tot rijksmonument* werden op 28 september de eerste exemplaren uitgereikt aan Mr. Wim Eggenkamp, oud-voorzitter van de Stichting Willibrordusorgel, Drs. Floris Bunschoten, plebaan van de Kathedrale Basiliek Sint-Bavo te Haarlem en de heer Stephan van Rijt, voorzitter van de Vriendenkring KoepelKathedraal. Het boek is te koop in de kathedraal en bij de Haarlemse boekwinkels voor € 20,- en kan online worden besteld bij de Stichting Willibrordusorgel waarbij de verzendkosten boven op de verkoopprijs komen.

Excursies, lezingen, examens en cursussen

Op 11 mei 's morgens bezocht de Stichting tot Behoud van het Nederlandse Orgel met een vijftigtal donateurs het Willibrordusorgel waarbij de titulair-organist het instrument demonstreerde.

Het Conservatorium van Rotterdam (Codarts) maakte gebruik van het Willibrordusorgel voor het geven van lessen en voor het eerste deel van het Masters-examen van Maarten Wilmink in juni 2024.

In de ochtend van 25 juni gaf Ton van Eck een Masterclass aan studenten van het Royal Birmingham Conservatoire, onderdeel van Birmingham City University) op verzoek van hun leraar Daniel Moulton.

Op 31 augustus vond het donateursconcert plaats met voorafgaand om 15 uur een lezing door Ton van Eck in de plebanie over 'bijzondere en buitenissige orgels'.

Op 7 oktober bezocht een groep docenten en studenten orgel van de Musikhochschule in München het Willibrordusorgel voor het geven van lessen.

Zowel de groep uit het Verenigd Koninkrijk als die uit Duitsland waren zeer enthousiast over het instrument.

Ook dit jaar ontving de titulair-organist van de Stichting Kathedrale Basiliek helaas geen uitnodiging tot demonstratie van het Willibrordusorgel tijdens de Open Monumentendagen in september. Ondanks de in het verleden betoonde grote bereidwilligheid van de titulair-organist tot presentatie van het klinkend erfgoed in de kathedraal door de bezoekers toegang te geven tot de speeltafel, zwegen alle orgels tijdens de open monumentendagen. Blijkbaar wist de Stichting Kathedrale Basiliek het rijke klinkend erfgoed waarover het gebouw beschikt, niet op waarde te schatten.

Van de gelegenheid die werd geboden aan professionele organisten uit binnen- en buitenland om het orgel voor studie of ter kennismaking te bespelen, of om een opname te maken als inzending voor een concours, werd incidenteel gebruik gemaakt.

Dankwoord

*De Projectgroepen orgelconcerten en Internationaal César Franck Concours maken deel uit van de
Stichting Willibrordusorgel (KvK Amsterdam 41197670)
ING-bank IBAN NL 25 INGB 0003733100 t.n.v. Stichting Willibrordusorgel te Heemstede*

Tot slot wil ik, als projectcoördinator, op de eerste plaats mijn bijzondere waardering en dank uitspreken aan allen die geholpen hebben om de jubileumserie tot een succes te maken.

De verwelkoming van de bezoekers bij de ingang geschiedde door vrijwilligers namens de Stichting Willibrordusorgel bij de ingang waarbij Bibiana Massaro, en af en toe andere bestuursleden van de Stichting Willibrordusorgel, assistentie verleenden.

Helaas was er om logistieke redenen geen mogelijkheid meer om na afloop iets te consumeren.

Frans van Ittersum, Stephan v.d. Wijgert en ondergetekende maken deel uit van de artistieke commissie.

Ondergetekende verzorgde de lay-out van de programma's met toelichting die wekelijks werden afgedrukt door parochiesecretaris Maria Helena Waugh.

Ton en Jeannette Alders coördineerden de publiciteit voorafgaand aan de serie waaronder het bijhouden van het adressenbestand en de verzending van raambiljetten en folders aan zo'n 450 adressen in de wijde omgeving van Haarlem. Daarbij verleenden verschillende vrijwilligers onder wie Lies Hooiveld van het secretariaat van de kathedraal hand- en spandiensten.

Karine Smit zorgde ervoor dat de gereserveerde studietijden goed in de agenda van de kathedraal kwamen te staan. De vrijwilligers van het secretariaat en de kerkwachten overhandigden de organisten de sleutels en deze laatsten zijn vaak ook zeer tolerant geweest wanneer bij het noodgedwongen studeren tijdens de openingstijden ook de luidere registers werden gebruikt.

Jegens hen allen wil ik namens de Projectgroep mijn bijzondere erkentelijkheid betuigen.

De samenwerking met de orgelcommissie van De Duif in Amsterdam (onder auspiciën van Stadsherstel Amsterdam) was voortreffelijk. Emmy Schouten en Stephan van de Wijgert vormden daar de contactpersonen. Zo konden, door combinatie van concerten, verschillende buitenlandse organisten met deling van de kosten worden uitgenodigd.

Dit was het dertiende jaar dat de concerten plaatsvonden onder de paraplu van de Stichting Willibrordusorgel, die ook het beheer over het Willibrordusorgel heeft. De samenwerking met het bestuur was uitstekend, daarbij zorgde penningmeester Nico Verloop tot 1 juli 2024 voor een correcte en zorgvuldige afwikkeling van de financiën en het aanleveren van het financiële jaarverslag over 2023. Op die datum nam hij, na een kwart eeuw afscheid als penningmeester. Na 1 juli is zijn taak overgenomen door Bert Windt, met wie ik op uiterst prettige wijze samenwerk.

Bij de concerten waren Hannah Muis, Jeroen Toutenhoofd en Jort Fokkens 'stand by' als registranten. Ook de ploeg stemmers van de tongwerken onder de bezielende en betrokken leiding van Maarten de Wit zorgde er wekelijks voor dat de tongwerken mooi op stemming stonden.

Bibiana Massaro en Bert Windt zijn nog bezig met een nieuwe project voor schoolkinderen rond het 'doe-orgel'.

Niet alleen aan hen beiden maar ook aan alle anderen, die hierboven zijn genoemd, geldt mijn dank als coördinator van deze activiteiten voor de vele inspanningen die zij zich hebben getroost om de concertserie tot een succes te maken.

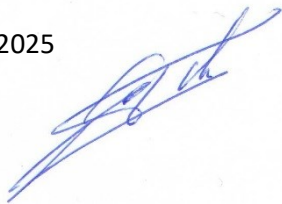
Vieringen

De titulair-organist van de kathedraal maakt regelmatig gebruik van het Willibrordusorgel bij het voor- en/of naspel van de zondagse Hoogmis om 10 uur, bij de diverse Hoogfeesten en de diaken- en priesterwijdingen. Vooral de naspelen trekken de aandacht van veel kerkbezoekers die blijven luisteren en vaak door applaus na afloop blijf geven van hun waardering.

Besluit

Het Willibrordusorgel vervult zijn belangrijke rol in de nationale en internationale orgelcultuur mede dankzij de groeiende herwaardering voor zowel de (laat)romantische, als de 20ste- en 21ste-eeuwse orgelmuziek waarvoor het instrument specifieke eigenschappen bezit en technische mogelijkheden biedt. Het bevestigt daarmee zijn bijzondere en unieke rol in de muziekwereld niet alleen in ons land, maar ook over de grens.

Haarlem, maart 2025

Dr. Ton van Eck, projectcoördinator orgelconcerten en titulair-organist